

ԱՅԾԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ							
Կրթչ	Համար		300	Քր.	75	Ջ	ԵՃ
			150		40		
	Գաղապետներ		300		100		
			150		50		
			75		25		
Կարգերից			300		25	Քր.	Ջ
Զեքեանորի ծախքը խմբաբաժնի և զեք							
(Կրթչի փոխորդի փոխորդի փոխչի փոխչի և զեք)							
100 իշխ. և 115 իշխ.							

فلطه ده اسکی بانق عثمانید.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐԻ ԿՐՕՆՔ

Վիեննայի Մխիթարեաններուն հրատարակած «Հանրէն Աստուծոյն նորութիւն մը մտցուց Հռովմէական Հայոց վանական հրատարակութեանց մէջ : Ազգիկ ժամանակակից կեանքի ինդիւիտիւն կը միջամտէ : Վիեննայի Մխիթարեաններն ալ մղուեցան այն գաղափարէն թէ ոչ ոք իրաւունք ունի անտարբեր մընալ իր ազգիկ օրումն զորոքելուն, ուստի եւ իրենց «Հանրէն»ն ալ միայն հնաւորներու չծառայեր :

Այդ պարբերականին մէջ օրուան ինքզինեքում զբաղող առաջին հրապարակագիրը Կովկասէն Պ. Կ. Տիւրեան է : Թուրքիոյ օրագիր կարգացող Հայերուն ծանօթ է արդէն այդ հրապարակագիրը որ իսկական աւնետուր կը կոչուի Առաքել Սարուխան : Տաք տարիի չափ կայ որ կը դբէ նախ թերթերուն մէջ, ինչպէս նաեւ աշխատակից եւ Կովկասեան հրատարակութեանց : Զարգացած երիտասարդ է, հոռու եւ ռոտական քանի մը լեզուներու, իսկ լուրջ խորհող մը, դադախարի Համպլումի տէր, ու աշխիւ : Իմն է ա՛ն սակաւաթիւ հրապարակագիրներէն որք մեր օրագրութիւնը կ'աճեռացնին, կը բարձրացնեն ու անորոյական դբում մը կը զարնեն անոր : Գրումը սրով միայն կրնայ շընորհափայլ երեւնի ու բարեբար մարկեցութիւն ունենալ Հանրային տարբ. ու դրութեան վրայ :

Վաստաճօղէն կրեանք ըսել թէ
երբ ընթերցողներուն մէջ պիտի
տնուի ստուար մեծ ամանտութիւն
ը որ զարմացումով պիտի պատաս-
տեն թէ “ աս մեղի ի՞նչ ” երբ
սենիք որ “ Կաթուղան ծնած է
Պոլսոյ Հռովմէական Հայ հասա-
տեութեան մէջ :

Եւ արդարեւ մենք սկսած ենք
լաւաջը բռնել, թէեւ շատ յամբըն-
թացիկ, քանի մը ողջամիտ գաղա-
փաքներու մէջ որոնոյ մէկն ալ այն
թէ ինչ որ պէտք է փնտաւել մարդէ
լ՝ հրօճիքը չէ այլ հոգեկան աշխու-
թիւն, բարոյական դարգացում: Իր
եկրին հետեւաբար եւ մարդու
կեանքին խղճմանը լոյս կրնայ ծառա-
ել նա որ օժտուած է ընդհանուր
արդեպիսն առաքելութիւններով:

Բայց կովիտակ մէջ ասէ՛ն տար-
եր գաղաղակները քարոզողներ պա-
աս չեն, եւ ա՛հա Պ. Տիւրեան հե-
տեալը կը զրէ՛ Հաճեալին յիշելի
իշխին մէջ. «Այդ Թերթերուն մին
(Խշռա՛ն) նոր օրերս հաճեցաւ
կրկնել այս անտեղի եւ անբմբհ-
նիկ վատաբանութիւնը, այսինքն
Թէ որովհետեւ ես Կաթնէջ եմ կրօ-
նով, ուստի իրաւունք անգամ
նուիրմի էջմիածնայ գործերուն վը-
րայ գրեալն է»

Այս տողերը կարդացողը դուռէ
արձէ թէ Աշխարհի խմբագրու-
ման կազմում է ջերմ բարե-
կամեցողութեամբ առ շատ գոհ
ապրող անհատներէ որոնք այս պայու-
մանքով Ազգայնական կարծիք
մեկտեղելով համադրումի արդիւնք է,

միշտ յարգելի է, բայց շատ դժուար է հաւատալ որ այդ գիտութիւնն ստացող, ուսում ունեցող, երոպական կեդրոններու մէջ մեծցող անձերը անկեղծ մտեւանդներ եղած ըլլան։ Այս կարգի հրապարակագիրները կրօնք իրենց զէնք կ'ընեն, կուրելու համար ճշմարտութեան դէմ, առանց բառ մը հաւատալու իրենց ըսածէն. և անոր համար է որ միշտ ետ ետ դացած են։ Հրապարակադրին անկեղծութիւնն է միակ որ ամբերը ու սըրժերը կ'ըզարէ։

Ասկէ քանի մը տարի առաջ զոս-
թիւն ունէր Թիֆլիսի մէջ Մեռ-
անունով թերթ մը որ պատկանէր
բան էր ամէն յետագէմ զաղա-
ւիւրներու, մինչադարեան բեկոր
մը: Այդ թերթին քարոզութիւնն
այն էր թէ ո՞ր հայը որ Հայաստան-
եայց եկեղեցիին չպատկանիր, հայ չէ,
եւ իրաւունք չունի հայ հասարա-
կութեան խնդիրներով դադարու-

Ինչէ՛ր կրնային ք ըսել խաբարդրին ու
աշխատակիցներուն իրենց համոզումն
այդ էր, և հանդուտ իրենց համո-
զումին համեմատ ալ ընտրած էին
իրենց աշխատակիցները : Բայց օր
ընդ օր փոփոխեցաւ թէ մոլեռանք թէր-
թին երկու ամենախաբեւոր աշխա-
տակիցները կը մեղանայէին լուսաւոր-
ական ուղղափառութեան մասին :
Մէնէ՛ Պոլսոյ մշտական թղթակիցը
որ չարունակ կը դէբր ամէն կեն-
սական խնդիրներու վրայ հռոմէա-
ական հայ էր : Իսկ Թուրքիոյ աշ-
խատան գաւառներէն ունեցած
վակ թղթակիցն ալ բողոքական
հայ մըն էր :

Եւ սակայն Պ. Սիմէոնեանց, Մե-
ծի խմբագիրը, իր համալումներուն
վէջ շատ աւելի անկեղծ էր քան
Ժէ Արշալույսի խմբագիրները : Մը-
նացածը զիւրին է ինքնին հետեւ-
ընել :

Ա. Ա.

Զ Ր Ի Թ Է Յ

Արկեցինք Օրթագեղը թաղական
որհրդին 35 տուփ թէյ, զիւղին
պղծատնեւուն բախտուելու համար:

* *

Տուինք 25 տուփ այլ և այլ
անձերու որք անձամբ ներկայացան
այրենի: (սմբադրատունը):

ՎԵՐՁԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

— — — — —

ՖԻՇԱՏԱԿԱՆ ԾԱՂԻԿՆԵՐ Ե՝ ՌՈՒՐԷՆ
ՈՐԲԵՐԵԱՆ
Ա.

Եթէ կայ բան մը որուն համար չենք
հնար գտնադաշտիլ, բանաստեղծներու
սկզբնականին է: Ամէն օր հատ մը
ունենելու միայն է: Վերջին նորերը, Պ.
Բերբերան, գաւառացի պատանի մըն է
իմ քաղաքի յոյճերը կը գտայ մինչեւ
նիւ: Եթէ ինծի բաժն չլըլային թէ այդ
առաջը պատանի մըն է եւ գաւառացի,
մին պիտի դուռակէի ոյ՛միւսը, ու
զննեմ: Իմ հոտորը բռնապետն տարեւ
ն, ագրած, կենտրն զգուած աշ-
խարհայազաւացիի չեւտոր ունի: Աղջա-
նուղի մէջ թափխուած գիրք մը, հա-
ռայնեով, անէ՛ծղով, մահով, գանկով,
սիրով յեղուն:

Ոչ մէկ բան ինձի այնպիսի արտա-
դրութիւն, զայսուով կը պատճառէ որչափ
չինձուս, անթափանչ: Ահաւասիկ երկ-
ուսուսաբոլ մը որ, զեռ կենանքին սեմին
վրայ, հազիւ քանի մը դիրք կարողացած,
իր ուժերուն եւ կարողութեանց ամբողջ
թափումով ժամը երեքի ու կանկել Ներ-
սմանան, որուն ինչ ըլլալը չգիտեմ ա-
պաստողապէս: Ոնչո՞ւնք ինչ, մահ, գե-
նեղման, կեանքի զգուհիք, յոռեան-
ստութիւն, անգունչ, սեւ, Ներվանա . . .
Ինչ բան ունին բոլոր այս բառերը
անոր մը մէջ որ սիրով երգին, հաւատը
եւ յոյսի ձախքն արձակելու տարի-
քին մէջ է դեռ: Ինչ յիմար ունակու-
թիւն է որ մեր մէջ մտաւ, այդ անի-
մաստ լալեանութեան մ. օ. ի վրէն, որով
զրկանութեան մէջ մտող ամէն ոք պար-
տաւորութիւն կը զգայ կարծած կեանքին
վրայ ողբերով սկսելու: Տէմիրճիպաշանի
ուղղուած երկու հատուածներէ, որոնց
մէկուն մէջ Միլիտային ներգրով կ'ընէ
հեղուղուղ ստիլ, կը անտեսի թէ Պ. Որ.
Ներանի վրայ Աւելի հառին հեղինակ
ստեղծ է. բոլոր այդ գերեզմանին մէջ
հետուելու բաղձանքներ, — որոնք ան-
երեմ ըլլալն այնչափ հեռու են — եւ
այս քան շատ մը շոր գործիներուն մէջ
տեսնուին, Եղիային տարածած միջ-
ոպիներն են, եւ տտուր մեծապէս վը-
սանակար եղան, որովհետեւ ինչ որ 'ն
Իսայիին քով գտնէ արդիւնք էր Ղըուս
առաւելածքեր մը, երկու ընթերցմանց
ե կեանքի զէպէրուն, քի անուս, երի-
ւասաբոլ հետեւողներուն, բոլոր այդ դեռ
երանքին կամ հոտող «Ներկայաբաղձիկ
աւ» են ամենէն անհատկութիւն մը դար-
աւ:

Եւ արդէն, ինչն իսկ ինքնին սկսու-
նելով, այդ յօսանաւտական գրականու-
նեան սեռը, թէ՛ գեղեցկագոյնական եւ
թէ՛ իմաստասիրական սոսկալիտով, թխաւ,
եղծ՝, անիրատա չէ՞: Կանանք սեփ սեւ
եանել, ասիրտ առեա՞ղջ աչքի գործ է.
գրականութիւնը միօրինակ ողբերգ մը
է, սիւս լաւ ճապակի արդիւնք է:
Եանթը խառնորդ մը չէ ամէն գոյնըրուն.
ա՛յն իմաստասիրութիւնն ու ա՛յն գրա-
նութիւնը անոր ճշգրիտ արտայայտու-
թիւնն են որք գրեան հաստատարու-
թիւնը այդ աղբաւ ու երբեմն Կակրդղէմ
թանգներուն ներդաշնակութիւնը իւրա.

[illegible]

անոր գործերը կը մշակատէ, ինչ
որով ու պայծառ պատկերներ կը փթթին
ընդ անկը . ոչ որ անկը զուարթ է քան
առանկայի գնահատուած Բուաղիւնը,
այց անոր զուարթութեան տակ, ինչ-
Քաղիւ Մէնտէս դիտած էր, խոր
դի տարմուծիւնը կայ . Մօլիէն միայն
դազող մը չէ եղած, եւ Շէքսպիր լա-
ւի միայն չէ յիշած իր հակա զործը .
Լօդիի մը կամ Շէքսպիրի մը տորա-
մբիւնը, գրեթէ միշտ մարդկային
է վշտերէն ծնած, ընկերական ցա-
րուն արդիւնք, որչափ բնական
նշաւափ ալ փոխանցական է եւ ազ-
գիւն, մինչդեռ աղ յուսաւանդներուն,
հետեաներուն լամառ ողբաւկոծը, կանա-
ղէմ կանխակ ի կարծիքով մը կար-
ն նախակատնուած յարձակում մը, իր
զմնակալութիւնն եւ անբնականութեան
լարուետաւանքն քան որ ունի որ չը
տոգրի քեզ, ու հուսկ ապա կը ձանձ-
նէ . մամաւանդ որ ուր յիբրաւա-
նախակալութիւնն ունի .

կան, վրիտերու վրայ կը դառնան, կեանքը չհամարցած ըլլալուն համար անորդէմ հայեցող եօի վը միակերպ հեծեծանքը :

Այս դիտողութեանց վրայ կը ծանրանալ ոչ միայն Պ. Որբեբեանի հատորին համար, այլ որովհետեւ աստեղէ մը վեր դուրս մը երիտասարդ գրողներու վրայ յայտ սխալ ձգտումը կը նշանակի: Ասոր պատճառը գրողներն այն է. գրագիտութեան դասատուները չարադրութեան համար տխուր նիւթեր միայն տալ ետընձն են, եւ տղան, աստեղց վաթճուած, իրելով սկսած աստեան կը կարծէ որ գրագիտութեան վերջին բտոր լալիպանութիւնն է: Կենանքը լաւ գտնել, ի՞նչ տալիս է, խնդրել գրականութեան մէջ, ի՞նչ հասարակ բան, — ասանց տղի բառ տեսնողը կ'ըլլայ:

Կը ներդրի ինձ անշուշտ անձնական
իշատակ մը խառնել այս ընդհանուր տե-
րութեան մէջ :

Եւ իսկ, կը խտտովանիմ, անցած
մ այդ հիւանդութենէն. դպրոցը «Դո-
ւետես» տառանաւորեան գրած եւ դէպե-
տով, որոնց մէջ գերեզմանը՝ երգած
անձնատպան ըլլալու անհայտներն ար-
տայայտած եւ կենանքի անհուն զգուսնքը
Ժարդմանած եւ առանց համոզուած ըլ-
լալու. Թէջը լան, որուն առողջ ճաշա-
կի շատ բան կը պարտիմ, լո՛րջաբով
բնմէն ինծի մասնանքի կ'ընէր առգրե-
ւր ալ չափը անցեացած էր. անգամ մը
էկի տառանաւորի մէջ անմիջ 30 հաս-
ն, մտայլ, աղշամուղղ, խաւար եւ
ան բառերը: Իր փրկարար ժողովրդ
ընտելցին ինծի, ինչպէս եւ յետոյ իմ
թո՛ղբերգումներս եւ կենանքի մէջ դիտու-
թիւններս, ո՛րչափ իմաստակ էր այդ
տպանց պատմանքի եւ առանց համոզման
ուսանաւորութիւնը:

Տրամաւորները մեծ հրապար որւնեցող
ան է, իրաւ, եւ եւ չեմ որ պիտի ու-
նանք աւտիկա, բայց ա՛յն տրամաւորները
որ զգաւորմներէն, ղէպզմէն ընականո-
ւն կ'ելլէ, այն որ կեանքին մէջ ալ
այ. միջոցներ երկրաշարժներ տեսու-
նանք լը պէս յստակ եւ պատշաճա-
նետակ այն թափի՛րք. որ կ'ընէ, «Աշ-
տի՛րք զէ՛յ է, մարդերը յոսի են, կեանքը
արծաթ ապրիլ, երթանք մեծի՛նք,»
յայտի չափադաւաններ, այնչափ կ'ընէ
չ, չատ անգամ ծիծաղ կը չարժէ: Առօր
մարդ է որ Շէքսպիրներն ու Պաշտա-
րը միշտ աւելի մեծ են զան իտիկա-
րներն ու Պոստիւնները, որովհետեւ աւելի
մարդն է:

Ա. ԶՕԳԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐԳԻՈՅ ԼԻՃԵՐԸ .— «ԱՊՈՒ
ՏԱՐԱՆՈՒ»

Հանրային Պարտքի Վարչությունը,
որուն թողա՞նք է թուրքիոյ
ինքնաշինարարական հաստիքը, տեսնե-
՞լ որ թուրքիոյ լիճերուն ձուկերը
թրջալով կը պահպին և իր շահն ալ
նշուապի, ֆրանսայէն մանապէս
հրաւիրած էր թէ՛ լիճերուն վի-
սակը հասկնալու և թէ՛ ձուկերուն
իւր շատոցները և տեսակը աշըը-
պցնելու միջոցները ուսումնասիրե-
լ համար :

Այդ մասնագէտն է Բարդի
ռոքաւորի ձկնարանին տնօրէն
ժուռէ տը Պէշմ, որուն ձեռն-
ստութիւնն անժխտելի է և որ Ծը-
նասալի գետտիւնն ձուկերը բազ-
մցնելու գործին մէջ մեծ յաջո-
ւթիւն ձեռք բերած է արդէն:

Պ. տը Պէլեմ իրեն եղած հրա-
րին վրայ վեց ամիսի չափ պտը-
սծ է Թուրքիոյ գանազան յիճերը,

և հիմա Ռաբրիլ զարմած է, ուր
ֆրանսական լրագրի-րը—հետեւեալ
չահեկան տեղեկութիւնները կու-
տայ անոր պաշտօնին արդիւնքնե-
րուն վրայ :

Պ. տը Պէլէմ պիտի պտրտէր
ամբողջ Սուրիան մինչեւ տնտեսական
սահմանները եւ ամբողջ ֆոքը-Ա-
սիան : Պ. տը Պէլէմ, սքանչացումով
կը խօսի իր տեսած վայրերուն ընա-
կան գեղեցկութեան լրայ : «Յիսն-
սայի մէջ , կ'ըսէ բարիգեան , լրա-
գիրը , շատ տղերկութիւն չունիք
վախայ լին՝ վրայ որ ժոնէպիլ լին՝
եօթն տնգամն է . Տաւրուսի լեռնա-
շաշտերուն վրայ էկէրտի լիճը , 40
քիլոմէդր երկայնութեամբ . Անտի-
քի լիճը որ 40,000 էքթար տեղ
կը բռնէ . Սուրիոյ մէջ Հոմսի լիճը ,
25 քիլոմէդր տրամագծով , և Պը-
ռուսայի նահանգին բոլոր մեծ լի-
ճերը , որոց անունները , Աբոյնի-
սս , Մանիաս , Իզնիք , Սապանճա ,
Տազիւ կը գտնուին մէր աշխարհա-
նոր քարտէսներուն վրայ : Պ. Պէլէմ
կտայր այցելեց զլիսաւոր գետերուն
էջերէնքը , մասնաւորապէս Սա-
բարիայի (Պրուսայի մօտ) եւ Օրոնդի
Սուրիա) շէրէքները »

Պ. Թը Պէշմէմ աւենուրեք իոյն
անը հաստատած է : Զուկը շատ
տորին է , Թէպէտ առատ , և կը
աղկանայ այնպիսի տեսակներէ որք
Թարմ միայն կրնան ուտուիլ , բացի
Եղ-Բէնէն և օձաձուկէն : Զկնորսու-
թիւնն ալ ամենէն նախնական և
նոյնն անճարտար կերպով կը կա-
արուի : Լիճերուն շատը նաւ չու-
ին և ձկնորսները կը շատանան ի-
նց ուռկանը նետելով ծովեզեր-
ին մօտ , և այս ընդոյններն ալ ա-
նէն խելացիներն են : Եզերարը-
ակները ընդհանրապէս կը սպասեն
ուկերուն հակիթ ածելու ժամա-
ակին եւ եղեգներուն մէջէն ձեռ-
ով կը բռնեն այն ձուկերն որք
ուզան հակիթին հոն ձգելու :
Իմայն այդպէս որսացուած ձուկը
նհամէ , այլ ատիկի ձուկերը
եծապէս կը նուազին :

Ուրեմն հարկ է փոքր-Ասիոյ լի-
բերուն մէջ գտնուող ստորին տե-
սկի ձուկերուն տեղ դնել այն
ուկերը որք արեւմտեան Եւրոպայի
ճեբուն հարստութիւնը կը կազմեն :
սոր համար Պ. ար Պէյէմ Թուրքիա
իտի զըկէ կարմրախայտի և լոսդիկ
(^{հոնգարացի} 4-5000 հաւկիթ, զորս
իւրաք կը նուիրէ Բաբիդի ձկն-
արանը : « Այս նուէրը լին-
ան է, եթէ մոտածնք այն
ծ տարածութեամբ լիճերուն ո-
նց մէջ պիտի դուրսի : Բայց մեր
նարանան սակից աւելին չէր կըր-
բան և խնդրել սերմնացանու-
եան մը վրայ է որուն արդիւնքը
լ. քանի սերունդ ետքը կը սպաս-
ի »

Հանրային Պարտքի քարտու-
ղրներէն Պ. Պոնալ, որ իբր թարգ-
ման կ'ընկերակցեցր Պ. տը Գլէնվի,
նշ առանձնէ Բարիզ պիտի երթայ
վերելու համար պարտի ձուկերը
ծծցնելու արջեստը և ինք ան-
կապ պիտի փոխադրէ հակակթնան
ունց վրայ այնքան յոյս դրուած է :

Բայց, առանց սպասելու պրո-
տիկ կարմիրայտերուն ծնունդին,
Պ, տը Պէլէմ կը կարծէ թէ Հան-
րային Պարտքի Վարչութիւնը կրնայ
հիմախուրձ աւելցնել իր ձկնարան-
ներուն հասոյթները, վարձու տա-
լով զայն կարող մարդերու և ձրկ-
նորսութեան կանոնագիր մը հաս-
տատելով: Այս նպատակով ինքը
պատրաստած է կանոնագիր մը ու
րուն գլխաւոր յօդուածները կ'ար-
գելին ձկնորսութիւնը ձուկերուն
հաւկիթ ածելու ժամանակ, և մա-
նանք կ'արգելին ուղղորդել ինքե-
րան ձկնորսութեան գիտելիքները,
բայց ինչ որ չէինք գիտեր՝ այն է
թէ այդ պատուական ուսելիքին
իւրաքանչիւր քիւն մէկ քանի մի-
լիոն ձուկի հաւկիթ կը ներկայացնէ,
և ուղղորդել չինքը դարձնէ ի վեր
կը շարունակուի: Զգարմանսք ու-
րեմն թէ ձուկերը երթալով կը նը-
ւազին Թուրքիոյ մէջ:

Այս ամէնը աղէկ, բայց Պ. տը
Պէլէմ գուր չունի՝ մեր օդի խը-
մաղներուն վրայ: Եթէ ուղղորդել
վերայ, Կիւն համը հոտը կը փա-
խի:

ԱՌՈՂՋԱԲԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍԵՐ ԳԱՌՈՆԵՐՈՒՆ ԶԱՄԱՐ

Ամուսնութիւն: Ամուսնութիւնը՝ բը-
ժական տեսակէտով՝ մարդկային ցեղին
տեսականութիւնը պահելու և սպասու-
վելու միջոց մըն է: Ինչպէս որ ընտա-
նի անասուններու տեսակները ապրու-
ցեցելու և բարեկարգելու համար միջոց-
ներ կը խորհրդէ, նոյնպէս ալ մանկ
պարտաւոր ենք մարդկային ցեղին ու սե-
րունքին ապրուցման աշխատելու: Զիտ
մը կամ եղան մը զօրաւոր և պարտա-
ւոր լինելու փափագածուն ման, փափա-
ցելու ենք նաեւ մեր սերունդներու առողջ
և զօրաւոր ըլլալուն: Դժբաղդաբար,
գաւառներու մէջ ձիւն և եղան տրուած
կարեւորութիւնը մարդկային ցեղին չը
տարւիր: Բաղդին բերմամբ և աշխար-
հային այլ և այլ ակնկալութեամբ կ'որ
զկուրային կ'աժուտանցնեն իրենց զաւակ-
ները, մինչդեռ Երբեք մը լաւ տե-
սեցելու համար կ'փախան ազնիւ արա-
բական նոյնքներ: Գաւառները չունեն
նախորդներ թերեւս չափազանց գտնեն
մեր այս բաղդաւորութիւնը: Եսկայն ցա-
ւալի է որ իրողութիւնն այս է. ամուս-
նութեան մէջ՝ առողջ պայմանական և
պատշաճի կանոններու առաջ ուղղոր-
թեան առնելու լոկ կ'որ կամքի և աշ-
խարհային ակնկալութեանց հետեւելով կը
կըքնեն անյարմար ամուսնութիւններ, ու-
րեմն կը հետեւի գաւառական սերունդ-
ին վատթարացում և բարձրորակ ստոր-
նացում:

Գաւառացիք ամուսնութեան մէջ
միայն կրօնական տեսակէտով կ'ըմտը-
րեն պորտի ճիւղահամարը: Այս դրու-
թիւնը կը համապատասխանէ առաջնայա-
նական օրէնքներու: Սակայն ամուսնու-
թեան մէջ նկատողութեան առնելու է
նաեւ անպատշաճ հետեւեալ կէտերը:
1. Տարբէր խորհրդ: Երկու նորապսակ
ամուսնու տարիներուն անհամաձա-
նութիւնը տեղի կ'ուտայ մարմնական և
բարոյական զանազան միտմաներու: Աղջիկ

կամ մանչ զաւակները ամուսնացնելու
ատեն նկատուի է որ մարմնով զարգա-
ցած ըլլան, աշխարհ աղիւրդներու համար
զիք առնուած 15 և մանչերու համար
21 տարեկանը փութելու է: Ամուսնաց-
եալը որչափ աւելի զարգացած ըլլան,
աշխարհ իրենց զաւակները զօրաւոր կ'ը-
լան: Ենթադրելով մէջ ընդհանրա-
պէս աղջկան տարիքը 20 և մանչերը
25 ըլլալու է: Գիւղերու մէջ տեսած եմ
խել մը ամուսնութիւններ 10-12 տարե-
կան մանչու և 15-20 տարեկան աղջկան
միջեւ, և կամ 8-10 տարեկան տղայ մը
ամուսնացնելու են 15-16 տարեկան աղ-
ջկան հետ: Տարբեր մեծութիւնը աղջկան
և մանչուն բոլոր ներքին գործարաննե-
րուն զարգացումը և կատարելութիւնը
կը նշանակէ: անկատար և հետեւաբար
տկար գործարաններէ զոյգացած սերունդն
ալ տկար և վատառողջ կ'ըլլայ: ամե-
նէն առողջ և լաւ զաւակները ծնողնե-
րուն հասուն, աշխարհ մօրը 30 և հօրը
35 տարեկան մէջ ծնածներն են: աղջիկ
և վերջի ծնածները տկար կ'ըլլան, վա-
սըն զի երկու պարագային մէջ ալ ներքին
գործարանները տկար կամ տկարացած կը
նկատուին:

2. — Ծնող-համբէր խորհրդ: Ամու-
սնութեան մէջ արեւակցութեան խնդիրը
կարեւոր տեղ մը կը բռնէ: Բնական է
թէ մէկ սերունդէ առաջ եկած անհատ
ներու կազմը, խառնուածքը, բնութիւնը
են դիմադրելու ընդհանրապէս յար և նման
են ժառանգական տեսակէտով: Մէկ գեր-
դաստանի անդամները մի և նոյն ժառան-
գութեան մասնակցած ըլլալով, երկու
տարեկանը առնաւորութեամբ մէջ կատա-
րուած ամուսնութեան ծնած զաւակներն
իրենց ծնողներուն խառնուածքին և
կազմին չափով մէկ տեսակը կ'ունե-
նան:

3. — Կառն և խառնութիւն խորհրդ: Ամու-
սնութեան մէջ նկատողութեան
առնելիք խնդիրներէն մէկն ալ այս է:
Ինչպէս որ կազմի և խառնութեան նմա-
նութիւնը տրուած է աղջկաններուն մէջ,
նոյնպէս միշտ պատահական է տարբեր
գերդաստաններու պատկանող անհատնե-
րու մէջ: Ուրեմն, ուղղորդութիւն ընելու
է որ ամուսնական իրողութեան ու տղան
կ'աւելնէ ու խառնութիւնը մի և նոյնը չըլ-
լան, այլ տարբեր կազմերու վերաբերի:
Օրինակի համար, ջղային խառնութեան
ունեցող աղջիկ մը եթէ ջղային խառ-
նութեանը մանչու մը հետ ամուսնանայ՝
ստանձնէ ծնած զաւակները չափով ջղա-
յին խառնութիւն տէր ըլլալով ենթակայ
կ'ըլլան անոր վերաբերեալ հիւանդու-
թիւններու: այսպէս նաեւ իրենց յատուկ
վտանգները յատկապէս կը բերեն միւս չա-
փազանց խառնութեանը:

4. — Ժառանգական հիւանդութեան
խորհրդ: Ամուսնութեան մէջ ամուսնա-
կառնութեան խնդիրներէն մէկն է չառնականա-
յաւորութեան հիւանդութիւն ունեցող
աղջկանց և մանչերու հետ: այս տեսակ
ամուսնութեանց վտանգաւոր հետեւան-
քը ոչ միայն այդ ամուսնացեալը պիտի
կրնէ, այլ և իրենց յաջորդող եօթը սե-
րունքը: Ենթադրելով մարդկութեան հակա-
ռակ ընթացք մըն է այս: չառնակ ան-
տեսեալ թշուառներու թիւը, տպակա-
նիւ աղիւն սերունդներ, վերջական աղ-
ջիկ մէջ բազմապատկել թշուառ և ու-
ղղորդել արտաքին, միթէ ամենին նը-
ւերական և ուրբ օրէնքներու դէմ չէ՝
այս: աւելի լաւ է փնտրել գերդաստան
մը իր հիւանդ անդամները չկարգելով,
քան թէ ամուսնացնելով թունաւորել
բազմութիւն գերդաստաններու տարիւն:

Այս ժառանգական հիւանդութիւնները
առաջական ալ կրնան ըլլալ, այսինքն՝
Ֆէլէմի, Ֆէլէմի և այլն: Ժառանգու-
թիւն չունենալով անհատ մը կրնայ փո-
խանցուածով ուրիշ մը ստանալ և կամ
զանազան անգամ չառնութիւններով ենթակայ
ըլլալ: ուրեմն այս պարագան ամուսնու-
թեան մէջ լաւ նկատողութեան առնե-
լու է, վասն զի կրնայ ըլլալ որ գեր-
դաստանի մը մէկ անդամը ստացական
կերպով ժառանգական հիւանդութիւննե-
րէն մին կ'ունենայ, ամալայն այս չնա-
նակեր թէ նոյն գերդաստանի միւս ան-
դամներն անպատշաճ արտաքին են:
կրնայ ըլլալ որ օրիորդի մը եղբայրն ըս-
տացական կերպով ամուսն կ'ունենայ,
ամալայն երեքը չհետեւի թէ ջոյն և և
նոյն հիւանդութեան ենթակայ եղած ըլ-
լայ: այդ աղջիկը ըստ անպատշաճ
կերպով փոխանցուի հօր, մօր, քրոջ, թո-
ւան և ուրիշներու մէջ:

ՎՈՎԱԿԱՍ ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԾԱՆՈթՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Շ-ր. և Է-ր.)
ԵՆՐԱՄ. Երեսմասականութեամբ կը
զբաղին մեծ մասամբ Գանձակի, Եւրի
և Նուսիի մէջ: 1890ին այդ արդիւնա-
բերութիւնը ու և է յատկապէս թիւն
ըրած չէ: պտտաւոր շերտի որդերուն
հիւանդութիւնն է, որ տար տարիէ ա-
նուն է կը վնասէ այդ բերքին: Հիւան-
դութիւնը որոշ ընթացք չունի: Երբեմն
չափ կը վնասէ, երբեմն քիչ: Օրինակի
համար յատկապէս կը բերեն 40 տարուան
արդիւնաբերութեան ցուցակը:

1881ին	74,026	փութ	խոզակ
1882ին	67,607	»	»
1883ին	77,357	»	»
1884ին	80,000	»	»
1885ին	83,786	»	»
1886ին	101,770	»	»
1887ին	88,785	»	»
1888ին	122,369	»	»
1889ին	106,251	»	»
1890ին	69,862	»	»

Միջին հաշուով շերտապահութիւնը
այդ գաւառներուն կուտայ 2 միլիոն
րուպիի (250,000 ամ. ոսկի) չափ չափ:
Եւրիի գաւառին մէջ կան զիւղացիներ
օրնեք տասնեակ հազարներու: Եւրի
և Նուսիի մէջ կան գործարաններ,
ուրտեղ խողովակներն մետաքս կը պատ-
րաստեն, որ և եւ մասամբ կը զրկուի
Պոսուս (Մարսիլի) և Բուսուստան
(Մոսկու): Այդ գործը չափ քիչ բացա-
ռութեամբ Եւրիի հայերուն ձեռքն է,
որք իրենց ներկայացուցիչներն ունին այդ
երկրներուն մէջ և ուղղակի յարաբե-
րութիւն ունին այդ երկրներուն հետ:

ՀԱՆԿԱՆ. Բեղաւոր: Բեղաւորի արդիւնաբե-
րութիւնը առաջին տեղը կը բռնէ:
ՀԱՆԿԱՆ. կը գտնուի միմիայն Քու-
թայիի նահանգին մէջ մէջ և տարեկան
կ'արտադրուի 500,000 փութ մօս: —
Մարգարէ (թիւն) կը գտնուի Քու-
թայիի նահանգին մէջ: տարեկան ար-
տադրութիւնը, 8 միլիոն փութ մօս, կը
զրկուի միմիայն օտար երկրներ: —
Պէլէմի մեծագոյն հանքը կը գտնուի Գան-
ձակի նահանգին Գետաբեկ գիւղին մէջ,
ուր հիմնուած է Սիւննա և Ընի: Նշա-
նաւոր գործարանը (1597 բանաւոր), 1891
ին արտադրած է զուտ պղինձ 90,447
փութ: Կան գործարաններ նաեւ Թիֆ-
լիսի և Քութայիի նահանգներուն մէջ:

նոյնպէս ի Դիլիշի, սակայն ամենուն
արդիւնաբերութիւնը 91 միլիոն է զուտ
պղինձ 28,858 փութ: Արդիւնի մէջ
(Պաթուի մօս) Կան նոյնպէս պղինձի
9 հանքեր, որք կ'արտադրեն 56 000
փութ հանք: — Արհեստէր Կան Ե-
րեւանի նահանգին մէջ, տարեկան իր
800,000 փութ արտադրութեամբ, և
Կարսի նահանգին մէջ՝ 250,000 փութ
արտադրութեամբ: Բազու ալ կ'արտադրէ
392,000 փութ ծովային աղ, բայց չափ
ստոր տեսակէ:

ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ

Ամբողջ Անդրկովկասի մէջ 1891 ին
կային մոմայինութեան 5 գործարան, ու-
ճառի 37 գործարան, կաշիի 205 գործա-
րան, աղիներէ լար պատրաստելու 1
գործարան, թաղիքի 2, կտաւի 1, մե-
տաքէ թել պատրաստող 493, բամպակ
մաքող 318, ծխախոտի 19, օդի չիլիւն
976, գործարանի 17, տախտակ պատրաս-
տող 274, աղբի 1, պղինձ հալեցնելու
11, բեղող պատրաստող 98, մեքենայի
իւղ պատրաստող 22, ապակիի 1, գմուխի
1, և այլն: Առանց այլ եւս մանրամաս-
ներէն յիշելու, ըսենք թէ 1891ին Ան-
դրկովկասի մէջ կային 9333 գործարան
40,284 բանուորով և տարեկան 40 միլիոն
3,876 րուպիի արդանք հանելով:

ԸՆՏԱՆԻ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐ

1891 ին Անդրկովկասի մէջ կային
853,740 ձի, 240,000 էշ և ջրի, 5
միլիոն 100,000 եղ և գոմէշ, 11,440,000
ոչխար, 898,000 այծ և 687,000 խոզ:

ԱՐԷԼ ԱՊՐԷՍԵԱՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՅՐԱՆՍԱ

Սպայակոյտին պետ Միքայէլ զօրա-
վարի մանը կը զբաղեցնէ Պոսուսի
երեքշաբթի օրուան թերթերը որք վերջի
ընդունաներն են: Որոշ չիլիւններ թէ
ինչպէս մեծեր է: Զիտն վրայ կ'առնու-
ծանք ըլլալով թէ արկածի մը զոհ:
Ինչպէս որ ալ մեծու ըլլայ, այս
կորուստը չափ մեծ է Պոսուսի համար,
և բոլոր մամուլը կ'ողբայ այս մահուան
վրայ: Միքայէլ այն զօրապետներէն էր
որուն վրայ մեծ վստահութիւն ունի զի
նաեւ, և վստահութիւնը լաւագոյն թեան
կենսական պայմաններէն մին է: այս
առաջնայաւոր ժամանակներուն մէջ Պո-
սուս շատ պէտք ունէր այսպիսի զին-
ուորի մը:

Արի զինուոր մըն էր և միւսնգամայն
Պոսուսի արդի առաջին ռազմագետն
ու բանակներու կազմակերպիչը կը հա-
մարուէր: Երեք տարի է որ ամուսնե-
ցաւ սպայակոյտի պետ: Բանակներու
կանգն ու հոգին սպայակոյտն է, Միքայէլ
սպայակոյտի պետ էր միայն և այդ պաշ-
տօնին չնորհիւ կրցաւ իր հանձնար արդեւ-
նաւոր ընել: Պատերազմական գործոց նա-
խարարութիւնը կը վկայէ թէ ոչ ոք չափան
լաւ տեղեկ է որքան այդ պաշտօնա-
տունը Միքայէլի կատարած գործերուն
մեծութեանը և կարեւորութեանը:

Եւ ամալայն այս զօրավոր որուն
վրայ այսօր կ'ողջալի ամբողջ Պոսուսն
տարը տարի առաջ տարիւնցաւ հրաժա-
րի սպայակոյտի պետ ըլլալէ: Կամպէթ-
թա երբ 1881 ին կազմեց «Մեծ-Նախա-
րարութիւն» յորդորեց պատերազմական
նախարար զօրապետ Քաննոնը սպայկոյ-
տի պետ անուանել Միքայէլը, որ չունեց

ընդունիլ այս պաշտօնը, վասն զի գիտե-
թէ ի, միս պետական կ'արժեքներուն հա-
մար սիրելի պիտի չըլլար հարապետա-
կաններուն: Կամպէթթա որ անուկ գը-
ղապարներ չունէր և գիտէր թէ երկր
մը մեծութեանը համար մեծ տաղանդն
պէտք են առձաժը գնաց Միքայէլի ըն-
կառնը, իր ձեռքովը անոր կ'ունակը և
տեղ զինուորական վերաբերու և թե
առաւ բերաւ նախարարութեան պաշտ-
նատունը:

Զերմ հարապետականները սկսե-
պետաւ գտնել, բայց Կամպէթթա, Քան-
նոն անկախ չկախեցին, և երեքս
խանական ժողովին մէջ եղած հո-
ցապարտմանը սպասուածներէն ի
բանակին կազմակերպիչ տաղանդ պէ-
տէն թէ կարծիք:

Սակայն այն անուանումը մին եղ-
այն պատճառներէն որք Կամպէթթա
նախարարութեան տապալումը առաջ
րին, Կամպէթթայի ու Քաննոնի
Միքայէլ ալ հրաժարեցաւ: Յետոյ ըն-
հանրութիւնը ըմբռնեց գործուած անախ-
ինչքան մեծ ըլլալը և որ մը նորին հը-
րաւիրեցին Միքայէլը անկը ընդարձակ
իշխանութեամբ նախագահել Պոսուս
բանակներու կազմակերպութեանը, ու
իր մահն ալ հանրային սուգ մը կ'ըլլա-
յայսօր:

Զօրավար հաղիւ 62 տարեկան էր
բայց եռանդուն, հորովի, ծայրայեղ աշ-
խատող մըն էր: Պարզ կեանք կը վարե-
լանէ առաւու կամ ոտքով կամ հանրա-
կանի մէջ տեղ մը նստած կ'ընթար
պաշտօնատունը:

Բայց այս կորուստը որքան ալ մը
ըլլայ, անդամներիններուն կարգէն
«վաղը պիտի գտնուի մէկը որ անոր
շորէն արդիւնաւորապէս: Մարք ին-
նալու պէտքը մարդ կը տեղեկ» կ'ըն-
Միքայէլի վրայ ողբացող հրապարակ-
գիր մը: ու իրաւունք ալ ունի:

ԳԵՐԱՆԻՍ

Պոսուսական օրաթերթի մը կ'ընէ
Գերմանիոյ կայսրը առաջիկայ ղեկաւ
բերին թագադրութիւն ընելու զիտա-
րութիւն ունի:
Վիլհելմ կայսրը գտնը ելած առ-
թագադրութիւն չկատարուեցաւ: Ա
հանդիսին առթիւ կայսրը շուրջ պէ-
տէն բոլորին կայսրութեան բոլոր իշխան-
ները և Գերմանիոյ զանաւորները:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԵՆՈՒԳԻՆՆԵՐ

ՇԵՆՈՒԳԱՐ, 16 սեպտ.
Վիլհելմ կայսրը, կայսրուհին և և
տաղիլ գահաժառանգ իշխանը ներկ
գտնուեցան Գերմանիոյ 13րդ զօրաբան-
կին զօրահանգէսին, Խաւալան իշխան
չորսակալութիւն յայտնեց կայսրը զիւր
այդ գեղեցիկ երկրը տանելուն համար:
Վիլհելմ, 16 սեպտ.
Անգլիոյ թագուհին որդին, Քոնսթը-
ղուսը հոս հասաւ, կայսրը ընդունե-
ղինը կայսրանէն:

ՑԱՆԿ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԱՆՑ

Վ. Զարդարեան հրատարակած է
Գրադարանի օգտուած թիւը, որոն
մէջ նշանակուած են վերջացող ամսու
մէջ լոյս տեսած բոլոր հայերէն գրքե-
րնային և օրագիրներու ու հանդէսնե-
րու մէջ երեւցած յօդուածները:

ԹԵՐԹՈՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի (76)

ԱՄՕԹԱՊԱՐՏԸ

ՄԱՆՆ Դ.

Բոժէ դահլիճին մէջ վեր վար կը պը-
տաւէր: Զպատասխանեց, Կարծես թէ
չէր լաւ:

Ո՛չ, չէր պատասխաներ և իր միտքը
չափ հետեւներն էր:

Վասն զի մէկէն ի մէկ աչքին տակ
եկեր էր ամբողջ տնցեալն իր ամենէն
սոսկալի, ինչպէս նաեւ իր ամենէն ան-
նշան միջոցները:

Եւ կը յիշէր իր առաջուան խղճի խայ-
թերէն, ինչպէս նաեւ իր առջի փափա-
քներն մէկ քանի:

Զէ՛ մի որ չափ անգամ ըսած էր
ինքնիշխան:

«Ամէն բան ընելու պատրաստ էի
Լիւսիւնը երջանիկ ընելու, մեր մէջ ա-
մէն զէջ յիշատակ կարելի եղածին չափ
փախուելու համար: . . . Ամէն բան փոր-
ձեցի: Կեանքս իսկ կուտայի ուրախու-

թեամբ: . . . Բանի՛ քանի՛ անգամ անձ-
նագործութիւն մը ընելու առիթ փնտրեցի՝
Եւ փոխանակ անհունութեամբ մը և
նոր կեանքը փրկելու կամ զինքը երջա-
նիկ ընելու, և իր մահուան պատճառ
եղայ: . . . Իր յիշատակին առջեւ միշտ
յանցաւոր եմ եւ: »

Այս խօսքերը կ'ընէր ինքնիշխան՝ դա-
լիճին մէջ պտուղներով ալալու, մինչ-
դեռ Տկն. տը Լուսիւնի, որ ինքն ալ
տակալին քիչ մը առաջուան ալալու
թեան աղեղնութեան տակն էր, չէր հա-
մարձակեր անոր խօսքը ընդմիջելու:

Եւ անբացատրելի զիպատեմ մը տար-
օրինակ մէկ քանակութեամբ, այնքան
տարիներէ ետքը Ժիւլիան այսօր կուգար
Սիւ. զ'ը կ'ունեցան իր խնդիրը իր մէկ
զաւակն: . . . Սիւլանը, իր սիրական
աղջիկը, իր կեանքը ուրախութիւնը,
պարծառնքը: . . . զոր ինքն ամէն ձր-
բերով, ամէն բարեկամութիւններով
օժտուած կը գտնէր: . . . Սիւլանը, այն
անմահ գանձը, որ իրեն տիրացող մար-

(7) $\text{one } \frac{1}{2} \text{ to one } \frac{1}{2} \frac{1}{2}$